VALTIONEUVOSTON KANSLIA
STATSRÅDETS KANSLI

Memorandum

Det andra mötet för arbetsgruppen för sannings- och försoningsprocessen för döva och teckenspråkiga

Tid: fredagen den 3 februari, klockan 9.00–12.00
Plats: Sjökasernen, mötesrummet A2221 Procopé

Vesa Vuorenkoski, statssekreterare, ordförande, SRK
Pamela Sarasmo, sekreterare JM
Corinna Tammenmaa JM
Laila Vihersaari-Johnston, sekreterare SRK
Taina Kulmala, SRK
Juha Luomala, SHM
Tea Hoffrén, SHM
Markku Jokinen, Finlands Dövas Förbund rf
Laura Pajunen, Finlands Dövas Förbund rf
Risto Hoikkanen, Föreningen Finlands Dövblinda rf
Salla Fagerström, Finlands dövhistoriska sällskap rf
Aarne Pirkola, Föreningen Finlands Dövblinda rf
Magdalena Kintopf-Huuhka, Finlandssvenska teckenspråkiga rf
Tolkning:
Mira Suomela, Lyra palvelut
Susanna Söderlund, Finlands Dövas Förbund rf
Karoliina Franck, Finlands Dövas Förbund rf
Taina Petäjäinen, Evantia Oy
Päivi Masih, Andelslaget Via
Ellen Hoang, Andelslaget Via
Salla Kuusinen, Andelslaget Via

Gäster: Antti Pentikäinen/Thinkpeacehub och Teivo Teivainen/Helsingfors universitet

1. Mötets öppnande och föredragningslista

Ordförande Vuorenkoski öppnade mötet klockan 9.06.
I början konstaterade ordföranden att det har uppstått skillnader i syn på sättet att skapa en videohälsning/ett blogginlägg på teckenspråk, så som utlovades på föregående möte, och att detta har orsakat en fördröjning. Därför behandlar den första videohälsningen både det första mötet och detta andra möte.

Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet | TELEFON/TELEFON 0295 16001 (växel/växel) | FAX/FAX (09) 1602 2165 | kirjaamo@vnk.fi registratorskontoret@vnk.fi
Snellmansgatan 1, Helsingfors | PB 23, 00023 Statsrådet

Dessutom berättade ordföranden att han hade diskuterat med minister Timo Harakka. Ordföranden ville höra vad minister Harakka som medlem av statsrådet ansåg om sannings- och försoningsprocessen som skulle inledas. Ordföranden föreslog för arbetsgruppen att minister Harakka skulle inbjudas för att träffa arbetsgruppen. Synvinkeln kan bestå av vilka utmaningar minister Harakka som medlem av statsrådet anser att processen kan innebära.
Förslaget ansågs vara bra. Det ansågs att diskussionen skulle kunna vara fruktbar, bland annat för att minister Harakka är CODA även själv och även en person som fortfarande känner folk i den teckenspråkiga gemenskapen. Gemenskapen lyfte fram att en del av CODA-barnen efter att ha blivit vuxna har uteblivit från den teckenspråkiga gemenskapen och att deras erfarenheter därför bygger på de erfarenheter som de har fått för många årtionden sedan. (Den interna heterogeniteten, även i denna grupp, ska beaktas när ett psykosocialt stöd utformas.) Mötet med minister Harakka ansågs också ha en symbolisk betydelse – medlemmarna av gemenskapen har chans att direkt diskutera med en medlem av statsrådet.

Föredragningslistan godkändes.

2. Promemorian om föregående möte

Promemorian godkändes som sådan. Det önskades dock att anteckningarna i promemoriorna framöver skulle kunna vara mer detaljerade än de förda diskussionerna.

3. Godkännande av arbetsplanen

Diskussion fördes om det psykosociala stödet och huruvida april är en alltför sen tidpunkt för att behandla stödet. Företrädaren för SHM berättade att de i fråga om detta har inlett en process. SHM har sökt efter en utredare i samarbete med Finlands Dövas Förbund. Idén är att kartlägga nuläget för tjänsterna och resurserna och hur stödet skulle kunna ordnas under processen. Problemet är att de potentiella utredare som har kontaktats har varit väldigt sysselsatta. För närvarande förs samtal med en person. Tanken är att en bakgrundsgrupp bildas som stöd för utredaren. Under hela den tid som arbetsgruppen arbetar ges aktuell information om det psykosociala stödet.

Gemenskapen berättade att de har en intern arbetsgrupp som planerar en modell som skulle kunna fungera i processen. Arbetet har först inletts, men ett utkast till modell kan eventuellt vara färdigt i mars. Styrelsen för organisationerna kommer också att föra en diskussion om potentiella modeller.
Ordföranden har den uppfattningen att en förlängd tid beviljas, om den behövs.

Till sist fattades ett beslut om att gemenskapens mångfald och arbetsgruppens representativitet tas in på föredragningslistan för nästa möte. Ordföranden berättade att han hade träffat två vuxna CODA-barn och brevväxlat med dem om hur CODA-barnens ställning och erfarenheter skulle bli beaktade i arbetsgruppen. Det konstaterades att arbetsgruppen har en hörande CODA och en döv CODA. CODA-föreningen är medlem av Finlands Dövas Förbund. Det konstaterades att det även är bra att i samband med mångfaldstemat diskutera teckenspråkiga personer med funktionsnedsättning – till gruppen hör även andra än till exempel dövblinda. Vid planering av rehabiliteringstjänster, till exempel kurser, bör mångfalden också beaktas.

Arbetsplanen godkändes med ett tillägg om att nästa möte behandlar gemenskapens mångfald och arbetsgruppens representativitet utöver det planerade temat.

Punkt 4. Översättningen av utredningen Tecknade minnen överfördes till slutet av mötet för att samråden med de sakkunniga kan inledas enligt tidsplanen.

4. Sakkunniga Antti Pentikäinen och Teivo Teivainen

Teivo Teivainen tackade för inbjudan och konstaterade att vi befinner oss i ett intressant skede. Teivainen berättade att *Historiker utan Gränser* gärna hjälper till i detta arbete. Teivainen lyfte fram följande teman:

- Ska en kommission bildas och vem ska vara medlemmar? Ofta finns det symboliska medlemmar och sakkunniga. De som anser sig ha blivit orättvist behandlade har inte alltid varit med, men så är fallet säkert inte i er situation. Staten deltar i arbetet med att identifiera och erkänna orättvisor. Hur ska staten göra från och med detta? Bör kommissionen även ha en internationell person? Hur ska kommissionen tillsättas? Ska den tillsättas genom lag eller genom statsrådets förordning?

- Ska fokus läggas på försoningen eller sanningen? Om fokus läggs på försoningen deltar ofta religiösa ledare, om det är fråga om ett religiöst tema. Om fokus i sin tur läggs på att hitta sanningen, kan samhällsvetare och historiker delta. Observationen är till exempel när det gäller samernas process att staten har lagt större fokus på försoningen och gemenskapen på sanningen. Om alltför stort fokus ligger på försoningen, kan man få en känsla av att orättvisorna sopas under mattan. Om det å andra sidan enbart är fråga om en sanningskommission, är det ganska nära en historisk undersökning. Är de som anser sig ha blivit orättvist behandlade vid liv, lever de skyldiga? Ska vi söka efter ansvariga? Om ja, är det staten eller enstaka personer? Anges namnen i en rapport? Eller koncentrerar vi oss på vad som ska rättas till? Ett alternativ är att man utreder vad som hände och vem som blev orättvist behandlade och sedan gör en reparation, till exempel staten betalar ut ersättningar.

- Betalas ersättningar ut till individer eller gemenskaper? Hur är det med andra reparationsåtgärder, till exempel ändringar i lagstiftningen eller något annat? Ska alla få kännedom om orättvisorna? Ska orättvisorna till exempel tas in i skolornas läroplaner eller ska offentliga minnesmärken resas och ska orättvisorna genom detta inkluderas i nationens minne? Alla vill inte ha samma saker. Försoning har inte alltid kommit i fråga och offrens anhöriga har velat att man skulle berätta sanningen och straffa de skyldiga. Det är viktigt att processen inte leder till ytterligare traumatisering. Dessa frågor är förknippade med samma problem som de som förekommer med rättegångsprocesserna, som påminner om offrens trauman.

Antti Pentikäinen tackade för möjligheten att delta och konstaterade att han har mycket att lära sig om den teckenspråkiga gemenskapen. Pentikäinen lyfte fram följande teman:

- Väldigt många kommissioner har slutat sitt arbete på en besvikelse. Man har använt mycket energi och haft höga förväntningar, men de överenskomna åtgärderna har

inte slutförts. Det gäller att i lugn och ro tänka på hur långt man ska framskrida i processen för att gemenskapen ska vara nöjd med resultatet.

- Språket och uttrycken. Pentikäinen bad i förväg alla om ursäkt, om han råkar använda kränkande termer. Exempelvis ordet *tervehtyminen* (tillfrisknande, återhämtning) är ett mycket viktigt ord i detta sammanhang. Men ordet är mycket kränkande om någon använder det i samband med hörselskador. Därför är det viktigt att gå igenom olika termer. Exempelvis i Somalia kan man inte tala om ett trauma eller psykisk hälsa, eftersom föreställningarna om dem är så kraftiga (till exempel tortyr), men man kan använda termen *mielenhaavat* (sår i själen). På samma sätt gäller det i denna process att skapa ett eget språk och uttryck som känns rätt för gemenskapen.

- Planering. Introduktion, utbildning, gemenskapens ägarskap och skapande av sammanhållning inom gruppen är särskilt viktiga faktorer. Det är viktigt att gemenskapen lyckas gå till samma sida, det vill säga vilken är gemenskapens gemensamma målbild av den riktning mot vilken gemenskapen vill gå? Det är mycket viktigt att skapa en dröm – en vision om det mål som gemenskapen går mot. Den kan komma till under processen. Tillsammans kan man sätta sig in i vad det är fråga om. Pentikäinen lyfte även fram offertävlingen om vilka skador det är tillåtet att diskutera (Hurt people hurt people). Det är viktigt att processen utvecklas stegvis. Staten bör till exempel inse att gemenskapen kan utvidga sig under processen.

- Förnyade människorelationer. Om man inte syftar till förnyade människorelationer, är det en stor risk att nya konflikter bryts ut. Exempelvis Nordirland och Sydafrika är exempel på hur det går om traumana inte behandlas. Det sätt på vilket man umgås med andra bör förändras och vara traumamedvetet. Det gäller att inse hur det trauma som en individ har genomgått påverkar hens hjärna. En erfarenhet av att människovärdet har kränkts kan vara mycket subjektiv. Den kan synas i hjärnan på samma sätt som ett brutet ben. För att negligeringen ska upphöra gäller det att stanna, lyssna och höra vad som har hänt och att gå tillsammans för att orättvisorna inte ska upprepas.

- Kamratmedlare. I den process som berörde samerna deltog kamratmedlare. En omfattande återhämtning kan ske genom kamratstöd. Urbefolkningen i Alaska ville till exempel inte ha en kommission som bestod av vita, utan tog över processen själv. De inbjöd den federala staten, kyrkan och så vidare som ansvariga partner. Gemenskapen byggde själv upp en terapi med terapeuter från gemenskapen och de andra fick fundera på vad de hade gjort och vad som skulle förbättras.

Ordföranden tackade för de utomordentliga inledningsanförandena. Och gav ordet till medlemmarna av gemenskapen.
Det ansågs att inledningsanförandena väckte tankar och lyfte fram många nya aspekter. Ägarskap och att organisationerna representerar gemenskapen är mycket viktigt för gemenskapen. Sanningen – att staten erkänner sanningen – är viktig för gemenskapen. Begreppet *tervehtyminen* och den omständigheten att begreppen överhuvudtaget diskuteras är bra. En riktigt bra idé att gemenskapen själv även kan ha

personer som hjälper till att återhämta sig inom gemenskapen utöver professionell hjälp. Kamratstödet är överhuvudtaget viktigt.
Det är viktigt att fundera på hur besvikelser kan undvikas i denna process och att vara realistiska. Alla bör vara medvetna om hur lång process det är fråga om. Processen slutar inte med att kommissionen har slutfört sitt arbete. Det är också en viktig observation att gemenskapen kan utvidga sig under processen.

I början är det viktigt att individer har möjlighet att berätta om sina erfarenheter. Hänsyn bör tas till både individerna och gemenskapen. Gemenskapen är mycket heterogen, alla bör ha möjlighet att delta, men det gäller att även förstå erfarenheterna på gruppnivå.
Det är viktigt att tänka på både gemenskapens och individernas återhämtning. Staten har en viktig roll för att hela samhället ska helare och staten ska utvecklas som statsförvaltning.
Det konstaterades att orättvisorna är djupt inne i strukturerna. Ett exempel är att tolkningstjänsterna styrs av hörande och döva inte kan påverka det nämnvärt. Vi kan inte förhindra att döva föds, men är det nödvändigt att frånta dem deras eget språk? Vissa medlemmar av gemenskapen vill möta de som gjort orättvisor, andra inte.

Som en idé känns en symbolisk kommission främmande. Konfidentialitet och representativitet är viktiga värderingar, och en modell ska kunna basera sig på till exempel ursprungsfolkens modell. Trots att organisationerna inte har en likadan ställning som till exempel sametinget, är organisationerna sådana organisationer som har grundats av gemenskapens medlemmar själva. När en modell utarbetas, behövs säkert sakkunniga för att vi ska kunna ställa oss själva rätta frågor.

Följande frågor lyftes fram:

- Hur ser ni minoriteternas minoritetsställning? En del av de finlandssvenska användare av teckenspråket som har utvecklat trauman bor till exempel i Sverige.
- Finns det framgångsrika sannings- och försoningsprocesser? Sådana processer som i verkligheten har lett till förändringar?
- Vad är statens roll om ägarskapet ändras? Hur kan vi undvika att flexibiliteten inte konstateras vara misslyckad, det vill säga att förändringar accepteras medan processen pågår? Gemensamma drömmar kändes som viktiga. Vi bör också definiera vems drömmar som är viktiga. När orättvisorna inte har upphört, hur kan vi skapa en modell och en process för detta? Statens inflexibla processer och tilläggsbudgetar försvårar flexibiliteten.

I sina avslutningsord lyfte Teivo Teivainen också fram följande frågor: Är syftet att kodifiera vilka orättvisor som har gjorts och var? Ska statens flagga användas? Det är viktigt att begripa att standarderna för straffprocessen inte bör tillämpas i sannings- och försoningsprocesserna. Inte heller historikerna grundar sina syner på bara straffprocesser. Bör mandatet omfatta både undersökning av det förflutna och undersökning av framtiden eller till vilken tidpunkt i nutiden ska mandatet sträckas till? Det är viktigt att kodifiera terminologin på minoritetsspråket.

I sina avslutningsord lyfte Antti Pentikäinen också fram följande faktorer: En hjärnstudie visar att man inte kan vinna genom att kämpa. Det innebär att den som har

orsakat skada ska inbjudas till diskussionen (offrens aggressionsring).
Traumamedvetenhet är mycket viktig. En frizon bör diskuteras. Det är viktigt att få berätta sin historia utan att någon ger råd eller avbryter. Uppmärksamhet ska även ägnas åt en kollektiv återhämtning – det räcker inte med att individer ensamma behandlar frågor i terapin. En kamp om ersättningar kan bromsa återhämtningsprocessen, vilket leder till att advokatbyråer börjar leda processen. En dröm om att bli hörd och sedd kan även vara skrämmande. Pentikäinen konstaterade att han vid behov kan vara med i planeringen av processen.

Ordföranden konstaterade att det när processen framskrider är viktigt att fundera på om de egna önskemålen fortfarande är desamma som de har varit i början eller under processen. Gemenskapens mångfald har tydligt lyfts fram under diskussionen, till exempel en del blir medlemmar av gemenskapen först när de är äldre, när erfarenheterna kan skilja sig till och med betydligt. Ordföranden tackade de sakkunniga och alla som deltog i diskussionen och konstaterade att dialogen säkert kan fortsätta när frågan har framskridit.

Det fastställdes att presentationens stordior delas ut till arbetsgruppen.
De sakkunnigas presentationer och processens omfattning väckte många tankar och en livlig diskussion. De hade samma teman som gemenskapen har, bra synvinklar och tankar om att sanningen går på täten. Synpunkten är att statens uppgift är att erkänna sanningen.
Tervehtyminen bör dryftas som begrepp, likaså idén om kamratmedlare (i samband med psykosocialt stöd). Resurserna ska komma från gemenskapen, men professionell hjälp är också ytterst viktig. Vilken modell som ska tillämpas är fortfarande oklart och olika alternativ diskuteras.
Synpunkten är att detta är en kontinuerlig och viktig inlärningsprocess, även för staten. En kontinuerlig dialog är viktigast. Processen får inte sluta med en rapport.

En symbolisk kommission känns främmande (till exempel en biskop eller en tjänsteman på hög nivå), eftersom de utsedda personerna inte nödvändigtvis är lätta att kontakta och kommissionen därför kan förbli främmande.

Hur kan vi undvika besvikelser? Sanning och försoning är båda viktiga, men i början bör personliga erfarenheter lyftas fram. Gemenskapen ger ett brett stöd för arbetet.
Åtgärder och ersättningar: lagstiftning som påverkar vardagen ska beaktas, hur kan de värsta kränkningarna av de mänskliga rättigheterna ersättas?
Det är bra att inkludera återhämtning och kamratstöd i processen.
Vilka frågor bör vi ställa oss själva? I detta kan externa sakkunniga vara med och stödja gemenskapen.

5. Översättning av utredningen Tecknade minnen

Gemenskapen föreslog att inledningen och åtgärdsdelen i utredningen *Tecknade minnen* skulle översättas till finskt teckenspråk. Dessutom föreslog gemenskapen att varje kapitel skulle sammanfattas och sammanfattningarna skulle översättas. Det lönar sig inte att översätta hela utredningen.
Det föreslogs att en liten arbetsgrupp skulle bildas för översättningsarbetet, eftersom terminologin är krävande. Exempelvis Maija Koivisto kan ombes delta.
Det önskades också att utredningen skulle översättas till svenska (skriven svenska). Referatet av rapporten kommer att översättas till svenska. En medlem av

arbetsgruppen, som använder finlandssvenskt teckenspråk, har inte kunnat ta del av utredningen. Önskan är att sammanfattningen också ska översättas till finlandssvenskt teckenspråk. Utmaningen är att det finns en enda person som kan göra översättningen.

Dessutom ställdes frågan om huruvida den också kan översättas till engelska (skriven engelska).
Ordföranden konstaterade att utredningen i sig inte utgör en utgångspunkt för arbetsgruppens arbete. Såsom vi har konstaterat är det fråga om en flexibel process där man inte på förhand bör stödja sig på bara en viss modell. Ordföranden önskade att gemenskapen skulle informeras om att *Tecknade minnen* inte är ett dokument som styr arbetsgruppens arbete. Ordföranden konstaterade att gemenskapens förslag på översättningarna skulle gås igenom tillsammans med tjänstekåren. Sammanfattningen av utredningen översätts till skriven svenska så snart som möjligt.

6. Nästa möte och avslutande av mötet

Ordföranden avslutade mötet klockan 12.12.
torsdagen den 2 mars klockan 9.00–11.00